

## O HLADANÍ NÁRODNEJ IDENTITY

Slovenská otázka v 20. storočí. Vyd. Chmel, R., Bratislava, Kalligram 1997, 568 s.

Rudolf Chmel, editor tohto objemného zborníka statí, publicistických príspevkov a rečí, svojou knihou úmyselne núti čitateľa opustiť pasívne stanovisko papučového konzumenta písaného slova a vážne sa zamyslieť nad nadhodenými otázkami. Tie otázky sú stále aktuálne, i keď korenia hlboko v minulosti slovenského národa, verne však sprevádzali jeho bytie celým 20. storočím, ktoré sa autor projektu rozhodol zmapovať.

V úvode Chmel hovorí, že kniha je pokusom nájsť odpovede na otázku, **akí sú Slováci, najmä však na otázku, o čo sa usilovali a kam v 20. storočí došli; aká je logika ich dejinného vývoja, či dnešný stav ich národnej identity a historického vedomia je v súlade so stavom ich identity štátnej, so stavom štátoprávneho usporiadania.** Chmel predpokladá, že sa mu aspoň čiastočne podarí objasniť dôvody nedávneho rozdelenia spoločného česko-slovenského štátu a vzniku samostatnej Slovenskej republiky. Kládne znepokojujúce otázky a nachádza len neúplné odpovede. Otázok, ktoré sa v súvislosti s nadhodenou témou vynárajú, je veľmi veľa, a tak odpovede hľadá u celej plejády autorov, ktorí sa jej v svojej dobe venovali.

Slovenská otázka je zložitým fenoménom, ktorý vznikol v samých počiatkoch národnoemancipačného zápasu slovenského národa. V jeho priebehu sa postupne vykryštalizovali celé súbory nacionálnych, štátoprávnych, sociálnych, kultúrnych, ekonomických a intranacionálnych problémov, ale tiež otázok vzťahov k susedom skoncentrovaných do problémov jeho geopolitickej orientácie.

Výber textov predstavuje široké spektrum názorov na problémy existencie slovenského národa. Svojím spôsobom kvalifikovane reprezentujú slovenské politické myslenie v časovom horizonte takmer celého jedného storočia. Editor objektívne pristupuje nielen k mnohofázctovosti problematiky nejednoduchej slovenskej otázky, ale s rovnakou snahou o objektivnosť siaha po názoroch autorov z rôznych táborov.

V úvodnom slove sa editor pokúsil jasne vymedziť podstatu slovenskej otázky v 20. storočí. Na historickom pozadí sa usiluje objasniť vznik jednotlivých problémových okruhov, ktoré ju vo svojej komplexite tvoria, a zároveň sa pokúša odpovedať aspoň na tie najvypuklejšie, ktoré doposiaľ rezonujú v slovenskej spoločnosti. Zamýšľa sa nad konzekvenciami, ktoré vyplynuli z násilnej maďarizácie slovenského národa v 19. storočí a ktorých echo dodnes kalí vzťahy medzi príslušníkmi maďarského a slovenského národa. Veľkú pozornosť venuje dosiaľ živým problémom, ktoré vyvolalo presadzovanie idey čechoslovakizmu, necitlivo zasahujúce samotnú podstatu oživotvoreného národnoemancipačného zápasu slovenského národa, ktorý mal ešte v čerstvej pamäti len nedávno zažehnané nebezpečenstvo svojho zániku v lone Uhorska. Názorovú nejednotnosť na problém národnej identity a jej významu pre prežitie a rozvoj Slovákov v období začiatkov ich spoločného štátu s Čechmi dokumentuje

aj ostrými stretami zástancov idey či choslovakizmu z radov slovenských intelektuálov s jej zarytými odporcami. Teoretický i aktuálny politický súboj medzi ľudáckymi autonomistami a čechoslovakistami bol podčiarknutý postojom komunistických politikov a intelektuálov k slovenskej otázke, ktorý za niekoľko málo rokov naplnených sociálno-politickými udalosťami zásadného charakteru prekonal podstatné zmeny. Výsledkom bola kritická reflexia vtedajšieho zdeformovaného česko - slovenského vzťahu.

Autor venuje nevelký priestor aj krátkej kapitole slovenskej histórie - obdobiu naplnenia idey slovenskej štátnosti v prvom samostatnom slovenskom štáte, ktoré bolo, žiaľ, skôr dôsledkom tlaku vonkajších politických udalostí ako racionálnym riešením slovenskej otázky. Pomerne veľký priestor vymedzil povojnovému usporiadaniu vzťahov Čechov a Slovákov v spoločnom štáte. Poukazuje na prekvapujúce znovuoživenie idey čechochoslovakizmu za zmenených podmienok, v období globálnych sociálno-politických zmien, na paradoxné zotrvávanie na báze zdeformovaného asymetrického vzťahu oboch národov. Celá situácia je o to absurdnejšia, že na fungovaní takéhoto pokrúteného vzťahu sa znovu podpísali aj slovenskí politici, a to aj takí (dr. Husák), ktorí sa takmer stali jeho hrdelnými obeťami. Slovenská otázka sa dlhé obdobie tabuizovala. Otázka národnej identity sa transformovala na rečnícku otázku globálneho triedneho boja. Fakt, že aj druhý pokus o štátoprávne usporiadanie skončil pre Čechov a Slovákov rozpadom spoločného štátu, chápe ako dôsledok neriešenia problémov slovenskej otázky, dokonca zatajovania jej existencie. V súlade so svojou snahou o objektívnosť prístupu tvrdí, že nevedno, či tento výsledok je konečnou odpoveďou, alebo zasa len jednou z možných odpovedí.

Chmelova úvodná stať je sumárom balíka problémov známych ako slovenská otázka. Jej hlavným cieľom je otvorenie priestoru pre prezentáciu už naznačených rôznorodých pokusov o odpoveď.

Reprezentatívny výber slovenských textov otvára *Deklarácia slovenského národa* z 30. októbra roku 1918, uzatvára ho Petříkova štúdia o vede a našich dejinách z roku 1989. Sedemdesiat rokov zápasov o národnú identitu dokumentujú texty objektívneho historika Rapanta, čechoslovakistov Štefánka, Hodžu, Déreera, ľudáckych autonomistov Hlinku, Ďurčanského, komunistických intelektuálov I. ČSR Novomeského, Clementisa, ideologických protagonistov Slovenského štátu Tisa, Polakoviča, Kirschbauma i povojnová publicistika Matušku, Novomeského, Husáka. Obdobie budovania socialistického Československa je pokryté úvahami Novomeského, Mináča. Znovunastolenie slovenskej otázky v celej jej pálčivosti dokladajú state Kusého, Kružliaka.

Uvádzam len výber z plejády mien, ktoré sú podpísané pod jednotlivými príspevkami. Zoznam by však nebol úplný, keby sme nespomenuli českého politika Pitharta, ktorý v doslove pod názvom *Před a za zrcadlem* reflektuje slovenskú otázku zvonku, a predsa nie je len pohľadom nezainteresovaného diváka. Naopak, jeho úvaha pramení z presvedčenia, že ako Čech je priam povinný zaujať kritické a predovšetkým sebakritické stanovisko pri riešení otázky, ktorá vo vzťahoch našich dvoch národov po celú dobu ich spolužitia síce rezonovala, no nikdy sa (uspokojivo) neriešila.

Autor knihy charakterizuje slovenskú otázku ako *otázku komplexnú, existenčnú otázku slovenskej národnej identity*. Otázka národnej identity sa rieši každodenne

v aktuálnej skutočnosti; nové state, publicistické príspevky, politické prejavy sú len teoretickou reflexiou neustále prebiehajúceho, dosiaľ neukončeného národno- emancipačného zápasu slovenského národa. Slovenská otázka si preto plne zasluhuje pozornosť nielen odborníkov z radov filozofov, politológov či politikov, ale aj čo najširšej verejnosti. Vzhľadom na jej aktuálnosť je táto kniha tým najlepším manuálom, pomocníkom pri orientácii v zložitých problémoch nielen dôb minulých, ale predovšetkým dneška, a to pre každého, kto sa skutočne seriózne zamýšľa nad fenoménom, akým je existencia malého národa v strede Európy.

*Jana Balážová*

---

PhDr. Jana Balážová, CSc.  
Filozofický ústav SAV  
Klemensova 19  
813 64 Bratislava  
SR